

УДК 371. 241 : 378. 22 [796. 011. 3]

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ НАСКРІЗНОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИХ КОМПЛЕКСАХ

Михайло МАРЦИНЮК

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Стаття містить аналіз науково-методичної літератури з питання ступеневої підготовки фахівців у навчально-наукових комплексах в Україні. Розглядаються окремі проблеми розробки наскрізної програми підготовки бакалаврів з фізичного виховання в навчально-наукових комплексах.

Ключові слова: навчально-наукові комплекси, підготовка фахівців, наскрізна програма, науково-методичне забезпечення, зміст освіти.

Постановка проблеми. Вступ України до єдиного Європейського освітнього простору вимагає пошуків нових підходів до вдосконалення діяльності вищих навчальних закладів, випускники яких мають не тільки забезпечити національну економіку необхідними їй фахівцями, але й сприяти підвищенню інтелектуального потенціалу нації [4].

Відповідно до Державної національної програми „Освіта (Україна ХХІ століття)”, з'явилася об'єктивна необхідність в отриманні громадянами таких професій, які б забезпечили висококваліфікованими кадрами ринкову інфраструктуру та сприяли працевлаштуванню і соціальному захистові фахівців. Також у цьому документі визначено, що важливим стратегічним завданням реформування вищої освіти виступає „формування мережі вищих навчальних закладів, яка за типами освітніх та кваліфікаційних рівнів, формами і термінами навчання, джерелами фінансування задовольняла б інтереси суб'єкта та потреби кожного регіону і держави в цілому” [2].

Різним аспектам філософії неперервної освіти присвятили свої праці такі вчені: В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, В. С. Лугай; неперервної професійної освіти - С. У. Гончаренко, Р. С. Гуревич, А. О. Лігоцький, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоева; професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту – Г. М. Арзютов, О. М. Вацеба, Е. С. Вільчковський, М. С. Гершик, О. Ц. Демінський, В. І. Завацький, О. С. Кучер, В. М. Платонов, Б. М. Шиян, Ю. М. Шкретій і російських – А. Г. Барабанов, Є. П. Каргаполов, О. В. Петунін, В. В. Приходько, В. В. Фидельський, Г. А. Шашкін; підготовці фахівців фізичного виховання та спорту в зарубіжній школі – Б. Л. Вульфсон, Н. Б. Бомова, М. Є. Кутепов; організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах фізичної культури – О. В. Петунін, В. В. Приходько; історії педагогіки – Л. П. Вовк, Д. І. Лапишина, І. Л. Лікарчук, Є. Н. Приступа, О. В. Сухомлинська; історії фізкультурної освіти – В. У. Агеев, А. Є. Скворцов, В. В. Столбов, Г. А. Шашкін. Проблеми вищої освіти досліджували А. М. Алексюк, В. С. Журавський, вищої фізкультурної освіти – А. Г. Барабанов, Є. П. Каргаполов.

Проте згадані праці порушують тільки окремі питання підготовки майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності, тому можна стверджувати, що проблема використання педагогічних інновацій у вищих навчальних закладах досліджена недостатньо. Йдеться про безперервну освіту; про можливість вибору форми та термінів навчання; про співпрацю викладачів і студентів, застосування новітніх технологій; упровадження інноваційної системи навчання у ВНЗ; розробку наскрізних програм підготовки фахівців у навчально-наукових комплексах тощо [1].

Приєднання України до Болонської декларації якісно змінює структуру та зміст навчально-виховного процесу у ВНЗ, обумовлює необхідність створення нової моделі підготовки фахівців із урахуванням європейських тенденцій і вітчизняного досвіду.

Реалізація такої моделі в умовах вищої школи правомірна тому, що дає змогу збалансувати спектр та обсяги підготовки фахівців щодо попиту та вимог суспільства. Такої ж думки притримується В. Г. Кремень, котрий вважає, „що слід мати більше інтегрованих навчальних закладів, до складу яких входять університет та навчальні заклади інших рівнів акредитації, які утворюватимуть навчально-наукові комплекси. Взагалі в системі вищої освіти треба рухатися у напрямі створення "освітніх пірамід", на чолі яких були б провідні університети в тій чи іншій сфері, а також інші навчальні заклади I-II рівнів акредитації, що працюють в аналогічному напрямку й зосереджені в тому самому регіоні" [3].

Аналіз спеціальної літератури з проблеми дослідження свідчить, що незважаючи на загомі результати досліджень, розробку і впровадження програм для підготовки фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, поза увагою дослідників залишилися важливі питання розробки наскрізних програм підготовки фахівців у навчально-наукових комплексах [6].

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні наскрізної програми підготовки бакалаврів з фізичного виховання у навчально-наукових комплексах вищих навчальних закладів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-методичну літературу щодо проблематики дослідження.
2. Подати модель наскрізної програми підготовки бакалаврів з фізичного виховання у навчально-наукових комплексах вищих навчальних закладів.

Результати дослідження та їх обговорення. У нових соціально-економічних умовах змінюються вимоги до формування професійних якостей фахівця. На нашу думку, головним завданням вищого навчального закладу, який готує майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, стає формування суб'єкта професійної діяльності, здатного підвищити свій інтелектуальний потенціал, засвоїти знання з організації фізичної активності учнів та суспільної фізкультурної практики. Кардинально змінюється ринок праці, а відповідно і освітній ринок, який передбачає диверсифікацію освітніх програм, гнучкість і мобільність у виконанні соціальних запитів держави в кожному конкретному регіоні. Багаторівнева структура змісту навчальних програм і модель прогнозування попиту та пропозиції щодо підготовки фахівців передбачають рівневу структуру розвитку особистості в умовах соціокультурного становлення професіонала. Це обумовлює багатоманітність та складність структури організації навчального процесу, зокрема формування змісту навчальних програм [7].

У межах моделі ступеневої підготовки фахівців з фізичного виховання у навчально-наукових комплексах відбувається координація завдань різних типів навчальних закладів, навчальних установ та організацій залежно від умов праці, кваліфікації, зміни функцій та індивідуальних можливостей особистості.

Оптимальний розподіл змісту навчання на різних ступенях забезпечує послідовність у засвоєнні знань, вироблення фахових, формування практичних навичок та прийомів творчої діяльності. При переході на ступеневу систему освіти завдання навчально-наукових комплексів спрямовуються на переструктурування змісту навчання на кожному освітньо-кваліфікаційному рівні та розробку узгоджених освітньо-професійних програм усіх рівнів для всіх навчальних закладів, які є у складі навчально-наукового комплексу.

Взаємозв'язки у змісті навчальних дисциплін доцільно забезпечувати на кожному ступені підготовки фахівців з наступним узгодженням навчальних планів та програм між усіма ступенями [8].

Ми вважаємо, що з позицій сьогодення професійна підготовка майбутніх фахівців повинна мати випереджувальний характер, бути зорієнтованою на перспективи розвитку галузі "Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини," враховувати багаторівневості вищої професійної фізкультурної освіти.

У сучасний період вища фізкультурна освіта здійснюється ступенево (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр) [6].

Підготовка молодших спеціалістів ґрунтується на вивченні циклу гуманітарних та спеціально-економічних дисциплін; фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін спеціальних дисциплін та практичного навчання. Вивчення гуманітарних та спеціально-економічних дисциплін дає можливість знати та оцінювати історичні події, сучасну соціально-політичну та соціально-економічну ситуацію, сприяє всебічному вихованню.

Природничо-наукова підготовка дає цілісне уявлення про фізичну картину світу, формує систему знань щодо законів розвитку природи та методологічну основу засвоєння професійно-орієнтованих дисциплін.

Цикл базових професійно-орієнтованих дисциплін є основою професійної підготовки молодших спеціалістів. Дисципліни цього циклу належать до нормативних, тобто обов'язкових. У рамках цього циклу необхідно формувати мотивацію до навчальної діяльності, використовуючи різноманітні засоби і методи фізичного виховання при проведенні різних форм фізкультурно-спортивної роботи, конкретизувати тематику і зміст різних форм занять різними видами діяльності, відповідно до освітніх завдань осіб різного віку і статі, формувати світоглядні засади щодо розвитку суспільства, культури, національних традицій, в тому числі у фізичній культурі та спорті.

Спеціальні дисципліни – професійно орієнтовані за змістом крім фахової підготовки дають можливість скорочення часу адаптації за місцем роботи після закінчення навчального закладу; вибору напрямку підготовки на бакалавраті. За характером вибіркості ці дисципліни розподіляються на дві групи. До першої групи належать професійно-орієнтовані дисципліни, визначені науково-методичною комісією з урахуванням наступної підготовки. Цей перелік уводиться до програми, але має рекомендаційний характер. Після того як навчальний заклад уточнить цей перелік, він уводиться до навчального плану; для студентів дисципліни цієї групи є обов'язковими. Друга група – це дисципліни самостійного вибору навчального закладу. За змістом до вибіркості дисциплін другої групи можуть бути приєднані гуманітарні, фундаментальні та професійно-орієнтовані дисципліни. Повний перелік всіх вибіркості дисциплін визначається начальним планом, який складає навчальний заклад.

Метою практичного навчання є отримання кваліфікації згідно з вимогами навчального плану, закріплення та поглиблення знань, одержаних студентами в процесі теоретичного навчання. Завдання практики – закріпити та вдосконалити професійно-педагогічні вміння і навички в процесі навчання, ознайомлення з системою навчально-виховної роботи в школі, вивчення документації планування роботи з фізичної культури, проведення уроків з фізичної культури, проведення позакласної роботи (робота в закріпленому класі, секційні заняття, змагання), виконання обов'язків помічника класного керівника.

На рівні бакалавра акцент робиться на формування фундаментальних та професійно-орієнтованих знань та вмінь для вирішення типових професійних завдань. Після складання державних іспитів і захисту кваліфікаційної роботи студентів присвоюється кваліфікація "Бакалавр фізичного виховання та спорту", він отримує диплом про базову вищу фізкультурну освіту або продовжує навчання на наступному рівні.

В умовах навчально-наукових комплексів оновлюється зміст освітньо-професійних програм з урахуванням вимог замовника кадрів. Такий підхід дає змогу уникнути дублювання у фаховій підготовці та істотно скоротити термін навчання для здобуття певного рівня освіти і кваліфікації.

Поліпшенню професійної підготовки студентів, вважає Я. В. Цехмістер, "сприяє упродовження навчально-методичних і навчально-наукових комплексів, в які можуть входити вищі навчальні заклади різних рівнів акредитації" [9].

Національний університет фізичного виховання та спорту України є головною ланкою створеного 1993 року навчально-наукового комплексу, до складу якого входять вищі навчальні заклади I рівня акредитації (Республіканське вище училище фізичної культури, Київський

ське училище фізичної культури, Броварське вище училище фізичної культури, Київський обласний ліцей-інтернат фізичної культури).

Така інтеграція у професійній підготовці майбутніх фахівців дозволяє організувати спільну роботу педагогічних колективів із кафедрами університету, розробляти та впроваджувати авторські програми з профільних предметів і спецкурсів [10].

Показовим є досвід роботи Галицького регіонального навчально-наукового комплексу, створеного 1998 року, до складу якого входять Львівський державний університет фізичної культури, Львівське вище училище фізичної культури та Івано-Франківський коледж фізичного виховання.

Згідно з державним стандартом освіти та за розподілом змісту освітньо-кваліфікаційної програми між циклами та навчальними предметами студенти училища мають право вступити до університету без складання академічної різниці на другий, а студенти коледжу – на третій курс (спеціальності – фізичне виховання, олімпійський та професійний спорт, фізична реабілітація). Прослідкуємо послідовність у професійній підготовці студентів за кваліфікаційними рівнями "молодший спеціаліст," "бакалавр" Львівського державного університету фізичної культури та Івано-Франківського коледжу фізичного виховання. У циклі гуманітарної та соціально-економічної підготовки вивчаються майже ідентичні або споріднені дисципліни, які вдосконалюють знання студентів із цих предметів: "молодший спеціаліст"- основи філософських знань (2 кредити ECTS), культурологія (1,5 кредиту ECTS), історія України (1,5 кредиту ECTS), економічна теорія (1,5 кредиту ECTS), соціологія (1,5 кредиту ECTS), основи праваознавства (1,5 кредиту ECTS), українська мова за професійним спрямуванням (1,5 кредиту ECTS); "бакалавр"- філософія (1 кредит ECTS), етика та професійна етика (2 кредити ECTS), історія України (0,5 кредиту ECTS), економічна теорія (0,5 кредиту ECTS), політологія (2 кредити ECTS), основи права (0,5 кредиту ECTS), основи риторики (1,5 кредиту ECTS). У циклі природничо-наукових дисциплін вивчаються такі дисципліни: "молодший спеціаліст"- анатомія людини (3 кредити ECTS), фізіологія людини (4,5 кредити ECTS), біохімія (1,5 кредиту ECTS), основи гігієни (1,5 кредиту ECTS), основи масажу (1,5 кредиту ECTS), біомеханіка (1,5 кредиту ECTS); "бакалавр" – анатомія людини і спортивна морфологія (1,5 кредиту ECTS), фізіологія людини та фізіологія фізичного виховання (1,5 кредиту ECTS), біохімія та біохімічні основи фізичного виховання (1,5 кредиту ECTS), гігієна та гігієна фізичного виховання (1,5 кредиту ECTS), масаж (1,5 кредиту ECTS), біомеханіка (1,5 кредиту ECTS). В частині фахової підготовки простежується така послідовність вивчення дисциплін: "молодший спеціаліст" – теорія і методика фізичного виховання (6 кредитів ECTS), педагогіка (2 кредити ECTS), історія фізичної культури (1,5 кредиту ECTS), вступ до спеціальності (1,5 кредиту ECTS); "бакалавр"- теорія і методика фізичного виховання (1,5 кредиту ECTS), основи педагогічної майстерності (2 кредити ECTS), олімпійський та професійний спорт (1,5 кредиту ECTS), організація і управління в сфері фізичної культури (1,5 кредиту ECTS). Послідовність вивчення дисциплін практичної підготовки: "молодший спеціаліст"- теорія і методика легкої атлетики (6 кредитів ECTS), теорія і методика гімнастики (6 кредитів ECTS), теорія і методика плавання (3 кредити ECTS), теорія і методика спортивних та рухливих ігор (6 кредитів ECTS), спортивно-педагогічне вдосконалення (12 кредитів ECTS), педагогічна практика (5 кредитів ECTS), практика за профілем роботи (2 кредити ECTS); "бакалавр"- теорія і методика спортивних ігор (1 кредит ECTS), спортивно-педагогічне вдосконалення (6 кредитів ECTS), педагогічна практика (10 кредитів ECTS), тренерська практика (7,5 кредитів ECTS), організаційна практика (3 кредити ECTS). Блок дисциплін за самостійним вибором навчального закладу: "молодший спеціаліст" – підвищення спортивної майстерності (15 кредитів ECTS); "бакалавр"- підвищення спортивної майстерності (3 кредити ECTS), оздоровчий бізнес (3 кредити ECTS), рекреативні ігри (2 кредити ECTS), оздоровче плавання (1,5 кредиту ECTS), корегувальна гімнастика (2 кредити ECTS) тощо.

Аналіз освітньо-професійних програм молодшого спеціаліста і бакалавра свідчить, що при поєднанні цих програм при навчанні в коледжі або училищі потрібно додатково збільшити термін навчання, що значно ускладнює підготовку молодших спеціалістів. Це обумовлено

певними недоліками освітньо-професійних програм, зокрема тим, що при їх розробці не завжди враховуються інтереси навчальних закладів I-II рівнів акредитації, а переважає орієнтація на навчальні заклади III-IV рівнів акредитації.

Для усунення цих недоліків при розробці інтегрованих наскрізних планів та програм ми брали до уваги низку критеріїв забезпечення якості ступеневої підготовки фахівців у навчально-наукових комплексах. Поряд із розв'язанням психологічних, організаційних проблем важливе значення мають питання методичного та матеріально-технічного забезпечення спеціальної діяльності закладів у структурі навчально-наукових комплексів. Ступенева підготовка фахівців передбачає нові підходи до методичного забезпечення навчального процесу [5]. Згідно з планом, викладачі коледжу розробляють, коригують та рецензують навчальні плани, навчальні програми з предметів професійно-орієнтованого та спеціального циклів, створюють навчально-методичні посібники для студентів, розробляють методичні рекомендації для виконання контрольних робіт та тестових завдань.

У зв'язку з переходом на навчання за новими, інтегрованими навчальними планами передбачається час на самостійну та індивідуальну роботу студентів, педагоги посилюють увагу до організації їх самостійної роботи, адже вона сприяє формуванню переконань, навичок праці та самостійного мислення, розвитку пам'яті, наполегливості й організованості. Самостійна робота дає студентові змогу розвивати свої здібності та інші індивідуальні можливості особистості. Залучення студентів до науково-методичної роботи разом із викладачами сприяє розвитку і формуванню педагогічних здібностей студентів і створює специфічні відносини співпраці викладача і студента. Це має важливе значення для успішного функціонування багатоступеневої професійної освіти.

Висновки

При розробці наскрізних програм підготовки бакалаврів з фізичного виховання необхідно дотримуватися таких особливостей:

- при розробці наскрізних програм підготовки бакалаврів з фізичного виховання одним з основних принципів є фундаменталізація змісту освіти;
- з урахуванням вимог замовника кадрів, в умовах навчально-наукових комплексів оновлюється зміст освітньо-професійних програм, істотно скорочується термін навчання для здобуття певного рівня освіти і кваліфікації;
- після кожного етапу навчання у структурно-логічній схемі навчальних програм враховується необхідність здобуття майбутнім фахівцем відповідної кваліфікації;
- враховуючи інтереси навчального закладу, наміри та можливості студентів поступово розгортати зміст навчання на основі кваліфікаційних вимог;
- необхідність створення відповідних підручників, посібників та методичних рекомендацій;
- при розробці наскрізних програм спостерігається більш доцільне співвідношення між теорією і практикою, між загальноосвітніми й спеціальними циклами;
- наявність інтегрованих наскрізних програм дає можливість частково освоїти програму бакалаврської підготовки в навчальних закладах I-II рівнів акредитації;
- підготовка фахівців з фізичного виховання може проводитися згідно кількох інтегрованих навчальних програм, які склали різні члени навчально-наукового комплексу.

Список літератури

1. Денисова Н. В. Теоретичні питання організації психолого-педагогічної підготовки вчителів в умовах комплексу "коледж - університет" / Денисова Н. В. – Х. : Константа, 2006. – 65 с.
2. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"). // Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.93 р., № 896. – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.
3. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Кремень В. Г. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.

4. Лемківський К. С. Реформування освіти України в сучасних умовах / Лемківський К. С. // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – Вип. 15. – К. : ІСДО, 1995. – С. 2-9.
5. Мамрич С. М. Підготовка фахівців у навчально-науково-виробничих комплексах : метод. рек. / Мамрич С. М. – Л., ОНМЦ ПТО, 1996. – 24 с.
6. Про введення в дію “Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу професійну освіту)” та про нормативне і навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою : наказ Міністерства освіти України № 86 від 4.03.98 // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1998. – № 10. – С. 4-12.
7. Суценок Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Суценок Людмила Петрівна. – К., 2003. – 662 с.
8. Шапран О. І. Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Шапран Ольга Іванівна. – К., 2007. – 411 с.
9. Цехмістр Я. В. Допрофесійна підготовка в системі неперервної професійної освіти : проблеми і пошуки / Цехмістр Я. В. // Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 364-391.
10. Шкрєбтій Ю. М. Стан та напрямки удосконалення системи підготовки кадрів для фізичного виховання і спорту / Шкрєбтій Ю. М. // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. / за ред. В. І. Завацького, Ю. М. Шкрєбтія. – К.;Луцьк : Вежа, 1996. – С. 3-16.

ОСОБЕННОСТИ РАЗРАБОТКИ СКВОЗНЫХ ПРОГРАММ ПОДГОТОВКИ БАКАЛАВРОВ ПО ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ В УЧЕБНО-НАУЧНЫХ КОМПЛЕКСАХ

Михаил МАРТИНЮК

Аннотация. Статья содержит анализ научно-методической литературы по вопросу ступенчатой подготовки специалистов в учебно-научных комплексах в Украине. Рассматриваются отдельные проблемы разработки сквозных программ подготовки бакалавров по физическому воспитанию в учебно-научных комплексах.

Ключевые слова: учебно-научные комплексы, подготовка специалистов, сквозная программа, учебно-методическое обеспечение, содержание образования.

PECULIARITIES OF END-TO-END PROGRAM DEVELOPMENT FOR TRAINING OF BACHELOR'S DEGREE HOLDERS MAJORING IN PHYSICAL TRAINING IN EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC COMPLEXES

Mykhaylo MARTSYNYUK

L'viv State University of Physical Culture

Annotation. This article contains analysis of the methodical literature concerning training degree of specialists in Ukraine educational and scientific complexes. Some problems of end-to-end program development for training of Bachelor's degree holders majoring in physical training in educational and scientific complexes are considered.

Key words: educational and scientific complexes, training of specialists, end-to-end program, scientific-methodological support, content of education.